

YLEISGEMINAATIO JA ITÄMURTEIDEN ERIKOISGEMINAATIO
9.-LUOKKALAISTEN TORNIOLAISTEN PUHEESSA

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
9.1.2020

Julia Pääkkölä

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuskohde	1
1.2. Tutkimusaineisto	3
1.3. Aineistonkeruu	3
1.4. Informantit	4
2. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	5
2.1. Dialektologia tieteenalana	5
2.2. Sociolinguistiikka tieteenalana	5
2.3. Keskeisiä käsitteitä	7
3. METODIT	10
4. ANALYYSI	12
4.1. Yleisgeminan idiolektittainen vaihtelu	12
4.2. Yleisgeminan konsonanteittain	15
4.3. Yleisgeminan eri painoasemissa	17
4.4. Itämurteiden erikoisgeminan idiolektittainen vaihtelu	18
4.5. <i>h</i> -tapaukset ja niiden assimilaatiot	20
4.6. Geminaatiotapausten ketjuuntuminen	21
5. PÄÄTÄNTÖ	23
LÄHTEET	26
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuskohde

Tutkin kandidaatintutkielmassani yleisgemmaation ja itämurteiden erikoisgemmaation ilmenemistä torniolaisten 9.-luokkalaisten puheessa. Aineistonani käytän syksyn 2019 aikana nauhoittamiani parikeskusteluja. Yleisgemmaatio on murrepiirre, jossa lyhyttä painollista tavua seuraavassa yksinäiskonsonantin aloittavassa pitkässä vokaaliaineksissa tavussa yksinäiskonsonantti on pidentynyt, *pittää*. Tätä murrepiirrettä esiintyy yleisesti sekä itä- että länsimurteissa lukuun ottamatta Etelä- ja Keski-Pohjanmaan murteita, hämäläismurteita, Päijät-Hämeen ja Pohjois-Kainuun murteita sekä Peräpohjan murteiden Kemijärven murteita. Yleisgemmaatiota ilmenee siis jo vanhastaan Tornion murteessa. (Kettunen 1940: 2; Nahkola 1987: 1; ks. myös liitteet 1 ja 2.)

Itämurteiden erikoisgemmaatio edustuu pitkää vokaaliainesta edeltävän yksinäiskonsonantin kahdentumisena tavuusemasta riippumatta, kuten *ostammaan*. Itämurteiden erikoisgemmaatio on etenkin itämurteiden murrepiirre, mutta sitä esiintyy myös pohjalais- ja pohjoismurteissa. Lauri Kettusen gemmaatiokartan mukaan erikoisgemmaatiota tavaataan Lapissa vain käsivarressa, joten on mielenkiintoista tutkia, onko piirre levinnyt nykyään muualle Lappiin. Tornion murre kuuluu Tornion murrealueeseen, jonka tyypillinen murrepiirre on jälkitavujen vokaalienvälinen *h*. Piirteen väistyminen on vaikuttanut erikoisgemmaation tapaisten muotojen esiintymiseen kyseisen murrealueen puhekielessä. Metateettinen *h* on siis assimiloitunut kaksoiskonsonantiksi esimerkiksi tapauksessa *rant-haan* > *ranttaan*. Tutkimuksessani kutsun selvyiden vuoksi kaikkia erikoisgemmaatiota muistuttavia tapauksia itämurteiden erikoisgemmaatioksi. Tarkastelen kuitenkin myös, ovatko jotkin muodot mahdollisesti jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n assimilaation tulosta. (Kettunen 1940: 2; Nahkola 1987: 1; Palander 1987: 46; Peltari 1996: 28; ks. myös liitteet 1, 2 ja 3.)

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Kuinka paljon torniolaisten yhdeksäsluokkalaisten puhekielessä esiintyy yleisgemmaatiota ja itämurteiden erikoisgemmaatioita?
- Missä konsonanteissa yleis- ja erikoisgemmaatiota esiintyy?

- Ovatko torniolaisten erikoisgemmaatiotapaukset assimilaation vai ekspansion seurausta?

Hypoteesini on, että torniolaisten yhdeksäsluokkalaisten puhekielessä esiintyy paljon yleisgemmaatiota, koska se on alueella vanha murrepiirre (Kettunen 1940: 2). Pirkko Nuolijärven (1986: 34) mukaan nauhurin läsnäolo tekee keskustelutilanteesta ”epäaidon”, joten on mahdollista, että jotkut informantit saattavat puhua nauhoitteessa yleiskielisemmin kuin normaalissa vapaa-ajan keskustelussa. Yleiskieltä mukaileva puhe voi vähentää informantin yleisgemmaatiotapauksia. Sama pätee itämurteiden erikoisgemmaatioon. Itämurteiden erikoisgemmaation esiintyminen torniolaisten 9.-luokkalaisten puheessa on hypoteesini mukaan harvempaa kuin yleisgemmaation. Jaana Pelttarin Alatorniolla tekemän murteenseuruututkimuksen (1996) perusteella assimiloitunut eli erikoisgemmaation kaltainen muoto on kuitenkin korvaamassa jälkitavun vokaalienvälisen *h*:n metateettista muotoa. Hän esittää, että leimallisen murrepiirteen tilalle ei omaksuta välttämättä yleiskielistä varianttia, vaan väistytvä muoto assimiloituu puheessa. Hänen tutkimuksessaan kolmella yläkouluikäisellä tyttöinformantilla kaikissa niissä konteksteissa, joissa *h*:n assimilaatio on mahdollinen, assimilaatioita on 43 % ja pojilla puolestaan 54 %. (Pelttari 1996: 27–28.) On siis mahdollista, että informanteillani esiintyy erikoisgemmaatiota tai ainakin sen kaltaista jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n assimilaatiota.

Kiinnostuin tutkimusaiheestani havaittuani lähipiirissäni erikoisgemmaatiotapauksia. Tällainen murrepiirre on minulle ennestään melko tuntematon, joten haluan tutkia, voiko synnyinseutuni murrealueella tavata kyseistä piirrettä. Aiempaa tutkimusta erikoisgemmaation esiintymisestä Torniossa ei tietääkseni ole tehty. Onkin mielenkiintoista tutkia, kuinka paljon erikoisgemmaatiotapauksista on varsinaista itämurteiden erikoisgemmaatioita ja kuinka moni erikoisgemmaation kaltaisia assimilaatioita. Yleisgemmaation ilmeminen on minulle tuttua jo ikäisteni nuorten aikuisten torniolaisten puheessa, joten on johdonmukaista tutkia myös tämän piirteen esiintymistä yhdeksäsluokkalaisten nuorten keskuudessa. Tutkimus on tärkeä, sillä sen avulla saadaan lisää tietoa itämurteiden erikoisgemmaation levinneisyydestä ja *h*:n assimilaatiomuodoista. On myös ajankohtaista tutkia, onko torniolaisten nuorten puheessa säilynyt yleisgemmaatio samaan tapaan kuin aiemmissa murteenseuruututkimuksissa, jotka on tehty Tornion taajama-alueella, Alatorniolla. Pelttarin tutkimuksessa (1996) yläkouluikäisillä yleisgemmaatiota esiintyy kolmella tyttöinformantilla 88 % ja kolmella poikainformantilla 96 % kaikista konteksteista,

joissa sitä voisi esiintyä. Sanna Iston tutkimuksessa (2014) kahdella tyttöinformantilla yleisgemmaatiota esiintyy 91 % ja kolmella poikainformantilla 93 % kaikista tapauksista.

1.2. Tutkimusaineisto

Hankin tutkimusaineistoni eräältä torniolaiselta yläkoululta syksyllä 2019 nauhoittamalla 9.-luokkalaisten nuorten parikeskusteluja. Sovin yläkoulun äidinkielen opettajan kanssa, että hän etsii minulle informantit. Nauhoitin noin 20 minuutin mittaiset parikeskustelut, joista kertyi yhteensä noin 80 minuutin aineisto. Ronald Wardhaughin (1992: 19) mukaan informantit olisi hyvä saada unohtamaan, että heitä tutkitaan, joten jätin informantit puhumaan kahdestaan, ja poistuin paikalta. Äidinkielen opettaja varmisti, että informantit tunsivat toisensa etukäteen, koska pyrin takaamaan mahdollisimman luontevan keskusteluympäristön. Hän myös sopi informanttien kanssa keskusteluaikatauluista, joten sain aikataulun valmiina.

1.3. Aineistonkeruu

Kun tapasin informantit, varmistin, että he ovat tutustuneet tutkimustiedotteeseen ja tietosuojailmoitukseen. Kerroin heille, että olen tekemässä tutkimusta torniolaisten 9.-luokkalaisten puheesta. Painotin myös, ettei minua kiinnosta, mitä informantit puhuvat, vaan miten he puhuvat. Jaoin informanteille puheenaihelaput ja taustatietolomakkeet, jotka informantit täyttivät. Taustatietolomakkeeseen informantit kirjoittivat puhujakoodinsa, paikkakunnat, joilla he ovat asuneet, sekä paikkakunnat, joilta informanttien huoltajat ovat kotoisin. Taustatietolomakkeeseen merkittiin myös sukupuoli: *tyttö*, *poika* tai *muun-sukupuolinen*. Ennen aineistonkeruuta ennakoitin informanttien ja heidän huoltajiensa paikkakuntahistoriasta olevan hyötyä tutkimuksessani niissä tapauksissa, joissa yleis- tai erikoisgemmaatioita ilmenisi poikkeuksellisen vähän tai paljon. Kykenen vertaamaan esimerkiksi vanhempien kotipaikkakunnan murrepiirteitä informantin puhekieleen. Puhujakoodin avulla yhdistin informanttien taustatiedot anonymisti nauhoitteen puhujaan, koska nauhoitteen alussa sanotaan kunkin äänitettävän puhujakoodi.

Puheenaihelappuun kirjoitin kaksi puheenaihetta: *lapsuusmuistot* ja *tämänhetkinen elämä*. Wardhaughin (1992: 19) mukaan on etu, että informantit heittäytyvät tunteelliseksi, koska se auttaa heidät unohtamaan tutkimustilanteen. *Lapsuusmuistot* oli täten tarkkaan harkitsemani, tunteita herättävä puheenaihe. Uskoin myös, että valmiista puheenaiheista yhdeksäsluokkalaiset saisivat helpommin keksittyä keskustelunjuurta. En kuitenkaan halunnut rajata aihetta liiaksi, koska luin Sirkku Löppösen pro gradu -tutkielman aineistonhankinnasta, että keskustelut saattoivat mennä kysymyksenasettelujen luettelomaiseksi noudattamiseksi. Rajattujen aiheiden noudattaminen ei mielestäni lisäisi aineistoni murrepiirteiden esiintymistä, vaan saattaisi pikemminkin rajata puheen määrää, jos informantit eivät kokisi puheenaihetta omakseen. On otettava kuitenkin huomioon, että Löppönen tarvitsi aineistokseen materiaalia, jossa edustuu *sinä*-pronomineja. Hänen tutkimuksessaan kysymykset keskustelunaiheina olivat siis oleellisia. (Löppönen 2015: 18.)

1.4. Informantit

Kahdeksasta informantista 2 on poikia ja 6 tyttöjä. Pseudonymisoin, eli muutin informanttien nimet toisenlaisiksi suojatakseni heidän henkilöllisyytensä. Kuudesta tytöstä 4 – Maria, Miia, Aino ja Amanda – ovat asuneet koko elämänsä Torniossa, pojista puolestaan molemmat, Eetu ja Aleks. Kahdesta muusta tytöstä Julia on asunut Norjassa ja Anna Ylitorniolla ja Rovaniemellä. Marian huoltajat ovat kotoisin Inarista ja Torniota, Miian huoltajat ovat puolestaan kotoisin Torniota ja rajakaupungista Ruotsin Haaparannalta. Ainon huoltajista toinen on Pellosta ja toinen Kolarista, Amandan huoltajista molemmat ovat Kittilästä. Julian huoltajista toinen on Oulaisista ja toinen Torniota, Aleksin huoltajista molemmat ovat Torniota kotoisin. Anna ja Eetu eivät mainitse huoltajiensa synnyinpaikkakuntia.

2. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tutkimukseni edustaa sekä dialektologiaa että sosiolingvistiikkaa. Seuraavaksi esittelen tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat.

2.1. Dialektologia tieteenalana

Dialektologista tutkimusta on tehty 1800-luvun lopulta alkaen. Tieteenala on keskittynyt kuvaamaan paikallismurteita ja niiden välisiä suhteita esimerkiksi murteiden sanaston sekä äänne- ja muotorakenteiden osalta. (Nuolijärvi 2000: 16.) Tutkimukseni edustaa dialektologista tutkimusta, sillä tutkin siinä rajatun alueen tietyn ihmisryhmän tiettyjen murtepiirteiden esiintymistä. Dialektologisen tutkimuksen tehtävänä oli alun perin säilyttää katoaviksi uskottujen paikallismurteiden tietoja seuraaville sukupolville. Täten nykykielen kuvaaminen ei ole ollut keskiössä tieteenalalla. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–12.) Tutkimuksessani tarkastelen sitä vastoin nykykieltä ja murrealueelle tyypillisten piirteiden esiintymistä nuorten puheessa. Selvitän myös, onko vieras ekspansiivinen piirre valtaamassa alaa.

2.2. Sosiolingvistiikka tieteenalana

Sosiolingvistiikka on dialektologiaa seurannut ja muovannut tieteenala, joka on tuonut uusia näkökulmia kieliyhteisön kuvaukseen. Sosiolingvistiikan syntyyn vaikutti murteen-tutkijoiden uusi näkemys: kaikki murteet nähtiin alueellisina, koska havaittiin, että kaikilla puhujilla on sosiaalinen tausta ja alueellinen sijainti (Chambers & Trudgill 1980: 54). Sosiolingvistiikka käsittelee kieltä sosiaalisessa ympäristössään ja tarkastelee sosiaalista todellisuutta lingvistiikan menetelmin. Sosiolingvistiikassa keskeistä on ollut sosiaalisen variaation tutkimus ja aineistoina eri ryhmien puhujien kielimuodot. Kielellä ja yhteiskunnalla on yhteys, ja kieli varioi ihmisen sosioekonomisen aseman, sukupuolen, iän, vanhempien ammatin ja muiden henkilökohtaisten taustojen mukaan. Sosiolingvistiikka etsii vastauksia siihen, miksi kieli vaihtelee ja muuttuu eri taustojen mukaan. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 13; Nuolijärvi 2000: 13–14; Kurki 2005: 20.)

Sosiolingvistiikka jaetaan mikro- ja makrososiolingvistiikkaan. *Mikrososiolingvistiikka* tutkii esimerkiksi sosiaalisten muuttujien korreloimista kielen variaation kanssa (Kunnas 2007: 80). Tutkimuksessani huoltajan murretausta voi vaikuttaa informantin puheeseen siten, että informantin puheessa saattaa esiintyä paljon tai vähän tiettyä murrepiirrettä. Huoltajan puhekielen vaikutus informantin puheeseen on siis sosiaalinen muuttuja, joka voi korreloida kielen variaation eli tutkimuksessani geminaatiotapausten ilmenemisen kanssa. Sukupolvien eroavaisuus ei tule tutkimuksessani esiin, sillä tutkin vain yhden ikäryhmän, 9.-luokkalaisten, puhetta. Informanttieni ikäryhmä on kuitenkin valikoitu huolella, sillä se, mitä tapahtuu nykynuoren puheelle, näkyy yleensä vuosien päästä keski-ikäisen puhekielessä. *Makrososiolingvistiikka* tarkastelee muun muassa sitä, mitä yhteisöt tekevät kielilleen. Tutkimuksen keskiössä voi olla esimerkiksi kielen vaihto, säilyminen tai kuolema. Tutkimustani ei voida katsoa makrososiolingvistiseksi tutkimukseksi, koska se ei käsittele tarpeeksi laajaa kieliyhteisöä, vaan vain kahdeksaa informanttia. (Nuolijärvi 2000: 15, 22.)

Sosiolingvistiikan sisällä voidaan tehdä kahtiajako demografiseen eli korrelationistiseen ja interaktionistiseen eli vuorovaikutukselliseen sosiolingvistiikkaan. *Demografinen suuntaus* tutkii sosiaalisten muuttujien ja kielenilmiöiden yhteyttä. *Interaktionistinen sosiolingvistiikka* tutkii puolestaan puhetilannetta. (Nuolijärvi 2000: 15–16.) Sijoitan tutkimukseni demografisen tutkimuksen kenttään, koska tutkin sosiaalisten muuttujien, kuten informanttien ja heidän huoltajiensa murretaustojen vaikutuksia geminaatiotapausten ilmenemiseen. Toisaalta käytän tutkimuksessani myös interaktionistisen sosiolingvistiikan menetelmiä, sillä tutkin informanttien puhetta heidän käymässään keskustelussa. Koen mahdolliseksi, että informanttipareilla on ollut jonkinlaista keskinäistä vaikutusta toistensa puheeseen, mikä on voinut ilmetä geminaatiomuotojen esiintymisen määrässä informanttien puheessa.

Sosiolingvistinen variaationtutkimus käynnistyi 1960-luvulla. Muun muassa William Labov (1966) tutki tuolloin New Yorkissa puhutun englannin äänteellistä vaihtelua. Muita samaan tutkimussuuntaukseen pohjaavia tutkimuksia ovat tehneet Euroopassa muun muassa Peter Trudgill (1974 ja 1983) ja Jack Chambers (1995) sekä Pohjoismaissa Bengt Nordberg (1994) ja Mats Thelander (1980). Sosiolingvistinen variaationtutkimus on usein sekoitettu sosiolingvistiikkaan terminä, koska variaationtutkimuksella on Suomessa pitkät perinteet. Variaatioanalyysi on etsinyt vastauksia kysymyksiin kielellisestä

variaatiosta ja selvittänyt, mitä variaatio kertoo kielen olemuksesta. Se on tutkinut myös sosiaalisia tekijöitä, jotka kantavat variaatiota. (Nuolijärvi 2000: 17.)

Sosiolingvistinen variaatioteoria jakautuu labovilaiseen *kvantitatiivisen suuntaukseen* ja *dynaamiseen suuntaukseen*, joista ensimmäisen suuntauksen tutkimuskohteena on puhujaryhmän variaatio ja toisen keskiössä yksittäisten idiolektien variaatio (Kunnas 2007: 81–82 lähteinen). Oma tutkimukseni edustaa kvantitatiivista suuntausta, koska selvitän kahdeksan informantin puhujaryhmän variaatiota. Tutkimuksessani on myös dynaamisen suuntauksen piirteitä, sillä kiinnitän huomioni myös ryhmästä erottuviin idiolekteihin. Labovilaista kvantitatiivista variaatioteoriaa on pidetty ylimalkaisena syvällisen variaation tutkimuksen kannalta, koska se on keskittynyt kuvamaan tyypillisten sosiaalisten muuttujien, kuten iän ja sukupuolen vaikutusta variaatioon pelkästään ryhmien sisällä (Kunnas 2007: 82 lähteinen). Toisaalta Tommi Kurki (2005: 18, 20) näkee, että labovilaisten kvantitatiivisten metodien avulla voidaan määrittää päälinja esimerkiksi kielenmuutoksen suunnalle tai etenemismekanismille. Tutkimuksessani hahmotan suunnan sille, onko yleisgemmaatio säilynyt Torniossa murrepiirteenä ja onko erikoisgemmaatio levinnyt tai leviämässä myös Tornion murrealueelle.

Sosiolingvististä variaation tutkimusta ja dialektologiaa käytetään tutkimussuuntauksina rinnakkain eri kieliyhteisöissä (Nuolijärvi 2000: 19). Murteeseen sisältyvän variaation selittämisessä etsitään usein syitä sekä kielen sisäisistä tekijöistä että ulkopuolelta. Vaikka sosiolingvistiikan ja dialektologian menetelmillä ja painotuksissa olisikin paljon eroja, niin suuntauksilla on sama tavoite – kasvattaa ihmisen ymmärrystä kielen olemuksesta ja muuttumisesta. (Kunnas 2007: 81 lähteinen.)

2.3. Keskeisiä käsitteitä

Yleisgemmaatio ja itämurteiden erikoisgemmaatio ovat molemmat **vähittäisiä äänteenmuutoksia**, joissa yksinäiskonsonantti pyrkii tietyin fonologisin ehdoin lähenemään gemmaattaa. Muutoksen vähittäisyys ilmenee siten, että alkuvaiheessa poikkeamat yksinäiskonsonantin kestossa ovat vähäisiä ja harvinaisia. Kun muutos etenee, pidentyneiden konsonanttien kesto lähenee täysgemmaatan kestoja. (Palander 1987: 11, 13.) Harri Mantila luokittelee yleisgemmaation **laaja-alaiseksi puhekielisydeksi**.

Yleisgemmaation levinneisyys on maantieteellisesti niin laaja, ettei sitä voi yksinään paikantaa tietylle murrealueelle. Se on ehtinyt levitä jo niin laajalle alueelle, että sen ekspansio on pysähtynyt. Yleisgemmaatiota esiintyy kuitenkin yleisesti nykypuhekielessä, ja Mantilan mukaan etenkin maalla sitä tapaa useammin kuin kaupungissa. (Mantila 1997: 14).

Mika Hamarin (1997: 171) mukaan itämurteiden erikoisgemmaatio on **yleistyvä puhekielisyys**. Mantilan mukaan yleistyvät puhekielisyudet ovat nopeassa ekspansiovaiheessa, ja niiden leviäminen on sosiaalista ja pystysuoraa. Niillä alueilla, joilla erikoisgemmaatiota esiintyy vanhastaan, on piirteen säilyminen todennäköistä. Piirre myös leviää murrerajoja rikkoen ympäri Suomea. Uusilla ekspansioalueilla nuoret ovat piirteen todennäköisimpiä käyttäjiä. (Mantila 1997: 16.)

Käytän tutkimuksessani tiettyjä toistuvia käsitteitä, kuten toteutunutta gemmaatiota, *h*-tapausta, *h*-tapauksen assimilaatiota ja aluepreferenssiä. Näistä käsitteistä **toteutuneet yleisgemmaatiot** tai vastaavasti **toteutuneet erikoisgemmaatiot** tarkoittavat prosentuaalista gemmaatioesiintymien osaa kaikista konteksteista, joissa gemmaatiomuotoja voisi olla. ***h*-tapaukset** viittaavat sellaisiin konteksteihin, joissa esiintyy jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n metateesi (*kouluhun* > *kouhluun*) tai sisäheitto (*talohon* > *talhoon*). Tällaisten *h*-tapausten äänneympäristö poikkeaa alkuperäisestä säilymäedustuksesta. (Vaattovaara 2002: 510 lähteineen; Paunonen 1995: 101.) *h*-tapaukset Mantila on määritellyt **eläväksi paikallisuudeksi** eli sellaisiksi murrepiirteiksi, jotka leviävät edelleen. Tällaiset piirteet leviävät maantieteellisesti ja vaakasuoraan (Mantila 1997: 21). Myöhemmin Vaattovaara on kuitenkin esittänyt, että katoedustus on yleistynyt nuorimpien sukupolvien puheessa. Tällainen ilmiö on näkynyt etenkin kaupungeissa asuvien nuorten puheessa. (Vaattovaara 2002: 509.) Kun käsittelen ***h*-tapausten assimilaatiota**, tarkoitan sillä jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n assimilaatiota gemmaataksi.

Vaattovaara (2009: 153) käyttää väitöskirjassaan käsitettä **aluepreferenssi**, muttei avaa käsitettä lukijoille. Henna Jeskanen määrittelee käsitteen maantieteen pro gradu -tutkielmassaan Hannele Rikkisen teokseen viitaten seuraavasti:

Maantieteessä alueellisista mielikuvista puhutaan aluepreferensseinä. Yksilön aluepreferenssit kertovat siitä, kuinka miellyttäväksi yksilö arvioi eri alueita. (Jeskasen 2014: 4 mukaan Rikkinen 1998.)

Omassa tutkimuksessani aluepreferenssi viittaa informantin käsitykseen parhaasta opiskelupaikkakunnasta.

3. METODIT

Käytän tutkimuksessani kvantitatiivista metodia. Lasken, kuinka paljon aineistossani esiintyy yleisgemaatiota ja itämurteiden erikoisgemaatiota suhteessa siihen, kuinka paljon niitä voisi esiintyä. Metodologisesti tutkimukseni on myös kvalitatiivista, koska tarkastelen esimerkiksi sosiaalisten muuttujien vaikutusta puheeseen.

Gemaatioita tutkiessani käytän Liisa Väisäsen pro gradu -tutkielman (2017: 17) mallia, eli jaan gemaatioasemissa olevat konsonantit kuulemani perusteella kolmeen asteeseen: yksinäiskonsonanttiin (x), gemaation väliasteeseen (\dot{x}) ja täysgemaattaan (xx). Palander (1987: 20) jaottelee konsonantit tutkimuksessaan neljään pituusasteeseen: yksinäiskonsonanttiin, puolipitkään konsonanttiin, lyhytalkuiseen gemaattaan ja täysgemaattaan. Koen kuitenkin riittäväksi sisällyttää puolipitkän konsonantin ja lyhytalkuisen gemaatan samaan käsitteeseen, gemaation väliasteeseen.

Litteroin aineistostani sellaiset puhejaksot, joissa voisi esiintyä yleisgemaatiota tai itämurteiden erikoisgemaatiota. Sovellan litteraatissani Harri Mantilan mallia Mantilan ja Matti Pääkkösen (2010: 30–33) teoksesta *Oulun seudun murteen vokaalisto: Historia, muutos ja variaatio*. Litterointiperiaatteeni ovat seuraavat:

- Merkitsen pitkää vokaalia kahdella vokaalin merkillä, kuten *niittem pittää*. Puolipitkää vokaalia ei esiinny aineistossani, joten en merkitse sitä.
- Vokaalien välisen tavunrajan olen osoittanut alakaarella esim. *nykyään*.
- Täyttä erikoisgemaatiota olen merkinnyt Mantilan mallista poikkeavasti kaksoiskonsonantilla, kuten *ostammaan*. Mantilan mallin mukaisesti olen kuitenkin merkinnyt gemaation väliastetta puolipitkän konsonantin merkillä, kuten *tehtiin*.
- Täyttä yleisgemaatiota olen merkinnyt kaksoiskonsonantilla erikoisgemaation merkintätavan mukaisesti, kuten *tullee*.
- *η*-äännettä merkitsen sen foneettisella merkillä, kuten *oηkohan*.
- Laryngaaliklusiilia ja lujaa aluketta merkitsen heittomerkillä, kuten *nime''ommaan*.

Analyysissa tarkastelen yleisgemaatio- ja erikoisgemaatiotapauksia idiolekteittain ja vertaan, onko sosiaalisilla muuttujilla vaikutusta gemaatioilmiöiden esiintymismäärään. Tarkastelen, kuinka paljon eri konsonanttien yhteydessä ilmenee yleisgemaatiota.

Erikoisgminaatiosta en tutki tätä, sillä erikoisgminaatiotapauksia ei esiinny aineistossa tarpeeksi, jotta tutkimusta olisi järkevää tehdä. Tarkastelen myös aineistosta, missä painoasemissa yleisgminaatiota esiintyy. Käsittelen myös itämurteiden erikoisgminaatiota *h*-tapausten assimilaation näkökulmasta. Lisäksi tutkin gminaatiotapausten ketjuuntumista. Kurki (2005: 167) on väitöskirjassaan tutkinut aineistostaan inessiiviesiintymien ja niiden mahdollisten määritteiden ketjuuntumista. Hän jakaa määritteen sisältävät esiintymät kahtia:

Ne esiintymät, joissa inessiivimuotoisella sanalla on määrite tai määritteitä, jakautuvat kahteen ryhmään sen mukaan, kuuluvatko sekä määrite että pääsana samaan puhetahtiin. Toisinaan nimittäin informantit tauottavat puhettaan siten, että kieliopillisesti samaan lausekkeeseen kuuluvat määrite ja pääsana kuuluvat eri puhetahtiin. Samaan luokkaan jälkimmäisen kanssa olen sijoittanut myös ne esiintymät, joissa inessiivimuotoisen määritteen ja pääsanana välissä on sana, joka on jossakin muussa sijassa. (Kurki 2005: 167.)

Koen, että Kurjen (2005) ketjuuntumismetodi on sovellettavissa myös gminaatiotapausten ketjuuntumisen tutkimiseen. Tutkin ryhmäkohtaisesti, kuinka paljon aineistostani löytyy samaan lausumaan kuuluvia yleisgminaatiotapauksia verrattuna informanttien kaikkiin yleisgminaatiotapauksiin. En perusta jaottelua pääsanana ja määritteen väliseen suhteeseen, vaan pelkästään gminaatiotapausten esiintymiseen samassa lausumassa.

En anna sukupuolten välisille eroille paljon painoarvoa analyysissäni, sillä informanttien sukupuolet ovat jakautuneet epätasaisesti; kahdeksasta informantista vain kaksi on poikia ja loput tyttöjä. Lisäksi äänitteistä on havaittavissa, että pojat vierastavat nauhurin läsnäoloa, koska nauhoituksen aikana he toistelevat, etteivät he keksi puhuttavaa. Poikien keskustelu on enimmäkseen irrallisista asioista kertomista, eikä niinkään keskustelua, johon molemmat informantit osallistuisivat aktiivisesti. Täten pojilta puheainesta on huomattavasti vähemmän kuin tyttöinformanteilta, minkä vuoksi koen, ettei aineistoja voi vertailla keskenään huomauttamatta aineistojen erilaisuudesta.

4. ANALYYSI

4.1. Yleisgemmaation idiolekteittainen vaihtelu

Niin kuin Tornion murteelle on ominaista, esiintyy aineistossani paljon enemmän yleisgemmaatiotapauksia kuin itämurteiden erikoisgemmaatiota. Olen taulukoinut alle informanttien yleisgemmaation idiolekteittaisen vaihtelun. Yleisgemmaatiosta tarkastelen vain täyttä gemmaatiota ja gemminoimattomuutta, sillä aineistossani ei ole väliastetta toisin kuin erikoisgemmaatioesiintymissä. Informantit on jaoteltu taulukkoon satunnaisessa järjestyksessä, mutta kuitenkin niin, että keskustelukumppanit ovat peräkkäin.

TAULUKKO 1. Informanttien yleisgemmaatioesiintymät ja niiden prosenttiosuudet.

INFORMANTIT	EI YLEISGEMMAATIOTA f (%)	TÄYSGEMMAATTA f (%)
Eetu	12 (67 %)	6 (33 %)
Aleksi	6 (32 %)	13 (68 %)
Maria	24 (71 %)	10 (29 %)
Miia	9 (53 %)	8 (47 %)
Aino	14 (45 %)	17 (55 %)
Amanda	10 (26 %)	28 (74 %)
Anna	10 (24 %)	31 (76 %)
Julia	7 (19 %)	30 (81 %)
Yhteensä f	92	143
%	39 %	61 %

Taulukon 1 mukaan yleisgemmaatio näyttää olevan vielä voimissaan Torniossa, ja sitä esiintyy aineistossa 61 % kaikista tapauksista. Toisaalta yleiskielen mukainen edustus on jo melko tavallista, sillä 39 % niistä konteksteista, joissa yleisgemmaatiota voisi olla, sitä ei ole. Informanteista yleisgemmaatiota esiintyy eniten Julialla, jonka puheessa kaikista konteksteista, joissa yleisgemmaatio on mahdollinen, on gemmoituneita muotoja noin 81 %. Määrällisesti eniten yleisgemmaatiota esiintyy kuitenkin Annalla, jolla gemmoituneita muotoja on 31. Niistä konteksteista, joissa yleisgemmaatiota voisi esiintyä, on toteutuneita gemmaatioita vähiten Marialla, noin 29 %. Lukumäärällisesti vähiten yleisgemmaatiota ilmenee kuitenkin Eetulla, kuusi kertaa. Kun vertaan yleisgemmaatioiden esiintymismäärää keskustelupareittain, on havaittavissa, että yleisgemmaatioiden määrä korreloi

lähes kaikissa tapauksissa informanttipareittain. Esimerkiksi Julialla on vain yksi geminoitunut tapaus vähemmän kuin hänen parillaan Annalla. Suurin määrällinen ero on Ainin ja Amandan välillä; Amandalla on 11 geminoitunutta muotoa vähemmän kuin Ainnolla. Eetun ja Aleksin geminaatiotapausten määrät eroavat kuitenkin paljon toisistaan ottaen huomioon heidän geminaatioesiintymien yleisen vähyyden.

Esimerkkejä informanttien puheesta:

- (1) *emmie keksi **ennääm mittään***. (Eetu)
- (2) *vapaa(ajalla mä **ylleensä** [tauko] **pellaan jääpallo(a ja** – – (Aleksi)*
- (3) *se on tosi **inhottavvaa** mum mielestä*. (Aino)
- (4) *koska kaikki ei **ossaa ees luke(a ko ne tullee ykkösluokalle***. (Amanda)
- (5) *niitem **pittää** tehä jotaki sen **etteen***. (Anna)
- (6) *en mie muista **mittään** tunnareita*. (Julia)
- (7) *emmie silleen nyky(ään ko **sekkään ei ennään** – – (Anna)*

Kuten taulukosta 1 ilmenee, Julialla, Annalla ja Amandalla esiintyy eniten yleisgeminaatiotapauksia: yli 70% kaikista konteksteista, joissa yleisgeminaatioita voisi olla, on geminoituneita. Heistä Amandalla on vähiten, noin 74 % toteutuneita yleisgeminaatioita. Hän on myös ainoa murteellisimmista, joka on asunut koko ikänsä Torniossa. Julia, jolla on eniten toteutuneita yleisgeminaatioita, on asunut Suomessa vain Torniossa, mutta hän on asunut määrittelemättömän ajan myös Norjassa. Anna, jolla on toiseksi eniten, noin 76 % toteutuneita yleisgeminaatiotapauksia, on puolestaan asunut elämänsä aikana Ylitorniolla ja Rovaniemellä. Ylitornion murre kuuluu Tornion ja Rovaniemen murre Kemin murteisiin. Sekä Ylitorniolla että Rovaniemellä yleisgeminaatio on tavanomainen murrepiirre (Kettunen 1940: 2, ks. liite 2). On mahdollista, että usealla paikkakunnalla asunut Anna on tietoinen omaksumistaan murteista, joten hänelle voi olla luontaista vaihtaa murretta rekisteristä toiseen. Täten Annan murteellisuutta nauhoitustilanteessa voi selittää puheemukauttamisteorialla. Teorian mukaan puhuja mukauttaa kielensä keskustelukumppanin puheen kaltaiseksi saavuttaakseen tämän hyväksynnän (Kunnas 2007: 100 lähteineen). Arvelen, että Anna haluaa ehkä mukauttaa murteensa Julian puheeseen, jossa yleisgeminaatiota esiintyy kaikista eniten.

Vaattovaara on tutkinut väitöskirjassaan muun muassa aluepreferenssin ja kielen variaation välistä yhteyttä (Vaattovaara 2009: 86). Tutkimuksessani pystyn tarkastelemaan aluepreferenssin yhteyttä kieleen vain Annan ja Julian keskustelusta, jossa he kertovat

tulevaisuuden suunnitelmistaan. Vaikka tyttöjen puheessa esiintyy hyvin usein Tornion murteelle tyypillinen yleisgemmaatio, eivät heidän ajatuksensa tulevaisuuden opiskelu-kaupungista ole yhtenevät. Keskustelusta käy ilmi, että Julia on suunnitellut jo pitkään hakevansa joihinkin Suomen suurten kaupunkien lukioista. Anna puolestaan kommentoi Tornioista, ettei hän sieltä varmaan minnekään lähtisi. Kummatkin tytöt aikovat kuitenkin hakea lukioon.

Uskon, ettei lähteminen suureen kaupunkiin toisen asteen opintojen perässä ole välttämätöntä, koska Torniossa on lukio. Siksi arvelenkin, ettei syynä toiseen kaupunkiin muuttamiseen ole opinnot, vaan Julian aluepreferenssi. On kuitenkin yllättävää, että vaikka Julia haluaakin muuttaa Tornioista, esiintyy hänen puheessaan prosentuaalisesti eniten Tornion murteelle ominaista yleisgemmaatiota. Informantin aluepreferenssi ei siis välttämättä vaikuta hänen murrepiirteidensä käyttöön. Vaattovaara kuitenkin esittää, että vahvasti kotiseutuunsa samaistuvat kuvaavat murteen osaksi omaa paikkaidentiteettiään, kun taas heikommin alueeseen samaistuvat puhuvat murteesta osana alueen identiteettiä eikä omaa identiteettiänsä (Vaattovaara 2009: 153). Aluepreferenssiin liittyvä aineistoni on kuitenkin niin suppea, etten voi tehdä johtopäätöstä siitä, kuinka vahvasti Julia ja Anna samaistuvat Tornioon.

Niin kuin taulukosta 1 ilmenee, vähiten yleisgemmaatiota esiintyy Marialla, Eetulla ja Miiällä. Heidän puheessaan alle 50 % niistä konteksteista, joissa voisi olla yleisgemmaatiota, geminoituu. He ovat asuneet myös koko ikänsä Torniossa. Kuten aiemmin tässä luvussa mainitsin, eniten yleisgemmaatiota on kolmella informantilla, joista kahdella on asutushistoriaa Tornion ulkopuolella. Onko sitten sattumaa vai yleisgemmaation orastavan väistymisen tulosta, että juuri syntyperäisten torniolaisten puheessa esiintyy vähiten yleisgemmaatiota? En tiedä, sen syvälliseen tutkimiseen tarvittaisiin suurempi aineisto. Muualla asuneet voivat olla tietoisempia puheestaan, koska he voivat tunnistaa paremmin monenlaisten murteiden kirjjon.

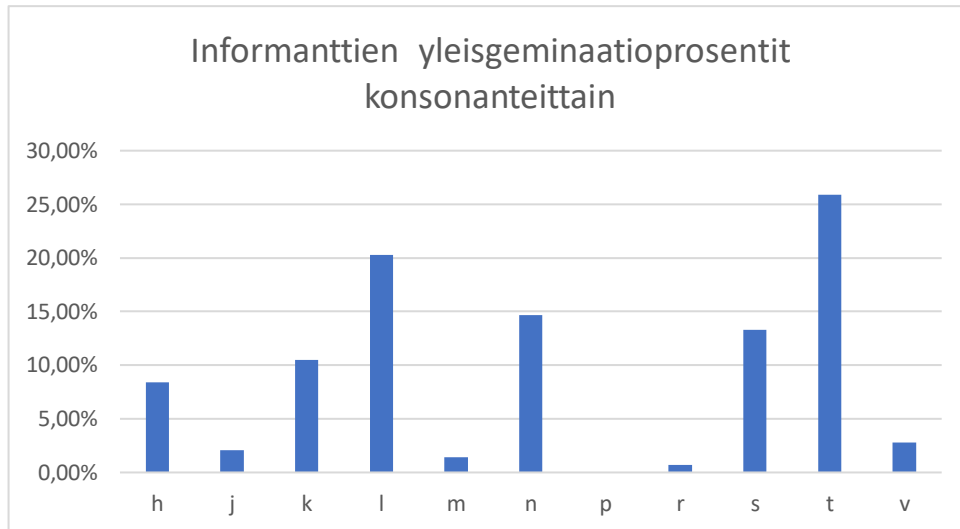
Aiemmissa Pelttarin (1996) ja Iston (2014) tutkimuksissa Alatornion nuorten puheessa esiintyy yleisgemmaatiota keskimääräisesti 92 % kaikista tapauksista. Omassa tutkimuksessani informanttien puheessa esiintyy 61 % toteutuneita gemmaatioita. Tämä on vain noin kaksi kolmasosaa verrattuna muiden tutkimusten gemmaatioprosentteihin. Tutkimustulokseni ovat erilaiset aiempiin verrattuna luultavimmin siksi, että aineistoni

informantit ovat eri puolilta Torniota, kun taas Pelttarin ja Iston informantit ovat Tornion taajama-alueelta, Alatorniolta. Hanna Lappalaisen mukaan kaupunkikuntien ja niitä ympäröivien maaseutukuntien kielestä 1990-luvulla tehtyjen tutkimusten vertailu osoittaa, että maaseudulla asuvat nuoret ovat odotuksenmukaisesti usein murteellisempia kuin kaupunkilaisnuoret (Lappalainen 2001: 84 lähteineen). Uskonkin, että taajamissa asuvat nuoret ovat murteellisempia kuin kaupungissa asuvat.

Yleisgemmaatiotapausten vähenemiseen on voinut vaikuttaa myös median ja sosiaalisen median kieli. Mediassa esiintyy monenlaisia murteenpuhujia, kuten videobloggaajia, jotka saattavat olla nuorelle esikuvia. Turun Sanomien julkaiseman artikkelin mukaan Johanna Vaattovaara näkee, että murteet eivät enää pysy alkuperäisillä alueillaan. Hänen mukaansa ihmiset kohtaavat erilaisia murteita sosiaalisessa mediassa ja esimerkiksi *Maa-jussille morsian* -tosi-tv-ohjelmassa. (TS: 2014.) Koen mahdolliseksi, että nuori mukauttaa puheensa ihailemansa mediapersoonan puheen kaltaiseksi joko tietoisesti tai tiedostamattaan. Aiemmin tässä luvussa mainitsemani puheenmukauttamisteoria voi siis ulottua myös median henkilöiden puhekielen mukailemiseen.

4.2. Yleisgemmaatio konsonanteittain

Tarkastelen seuraavaksi aineistostani, missä konsonanteissa yleisgemmaatiota esiintyy herkimmin. Yleisgemmaatioasemissa ovat klusiilit /k/, /p/ ja /t/, joista kuitenkin vain /k/:ssa ja /t/:ssä esiintyy geminoitumista. Myös frikatiivit /s/ ja /h/, likvidat /l/ ja /r/, nasaalit /m/ ja /n/ sekä puolivokaalit /j/ ja /v/ ovat yleisgemmaatioasemissa. Kuvaan diagrammissa (kuvio 1) yleisgemmaatioiden jakaantumista konsonanteittain. Sininen palkki kuvastaa informanttien yhteisiä yleisgemmaatioprosentteja aina kunkin konsonantin yhteydessä.

KUVIO 1. Informanttien yleisgeminatioprosentit konsonanteittain.

Kuviosta 1 näkee, että eniten geminoitumista tapahtuu /t/:n yhteydessä, noin 26 % kaikista yleisgeminatioista. Toiseksi eniten yleisgeminatiota on /l/:n yhteydessä, noin 21 % kaikista tapauksista. Kolmanneksi eniten geminoitumista ilmenee /n/:n yhteydessä, noin 15 % kaikista yleisgeminatioista. /p/ ei geminoidu ollenkaan. /r/:n ja /m/:n yhteydessä geminoituminen on vähäistä. Kummankin yhteydessä vain noin 1 % tapauksista on geminoituneita.

Esimerkkejä geminatioasemallisista konsonanteista:

- (8) *onkohan siellä **mittään** salaatteja.* (Anna)
- (9) *tuoki **tullee** tuohon istumaan.* (Amanda)
- (10) *tykkääks sie **ennään** siitä.* (Amanda)
- (11) *ku tuli uutta lunta **lissää** siihen **kassaan**.* (Maria)
- (12) *minusta tuntuu ettei **kukkaan** muu leikkiny ennään.* (Julia)
- (13) *tosi monet **puhhuu** ehkä vähän silleen **hesalaisittain**.* (Aino)
- (14) *voithan sie tuua omatki **evvää**t.* (Julia)
- (15) *-- puhistettiin sitä **ojjaa**,* (Miia)
- (16) *niin tekkee juttuja sen etteen **nime' 'ommaan**.* (Julia)
- (17) *kolmosluokalta alettiin **kerrään**.* (Eetu)

Kari Nahkolan (1987) tutkimuksen aineistossa geminoitumista tapahtuu eniten /t/:n yhteydessä – noin 23 % kaikista yleisgeminatioista – mikä pätee myös omaan aineistooni, jossa noin 26 % kaikista geminatioista geminoituu /t/-kontekstissa. Seuraavaksi eniten geminoitumista tapahtuu Nahkolan tutkimuksessa /l/:n yhteydessä, noin 22 % kaikista yleisgeminatioista, samoin kuin minunkin tutkimuksessani, jossa /l/ geminoituu noin 21

% yleisgeminaatioista. Kolmanneksi eniten Nahkolan aineistossa geminoituvat /n/-konsonantit ihan niin kuin minunkin aineistossani. Nahkolalla /n/ geminoituu noin 21 % kaikista yleisgeminaatioista, kun omassa aineistossani kyseinen konsonantti geminoituu noin 15 %. Tämän jälkeen /k/ geminoituu neljänneksi eniten Nahkolan aineistossa, omasani /k/:ta edeltää kuitenkin /s/. Geminoituminen konsonanteittain on hyvin johdonmukaista, kun verrataan minun ja Nahkolan aineistoja. (Nahkola 1987: 250.)

Salla Petäjäjärvi on tutkinut kandidaatintutkielmassaan yleisgeminaation esiintymistä konsonanteittain Oulun yläkoululaisten keskuudessa. Hänen tutkimuksessaan eniten geminoitumista tapahtui /h/:n yhteydessä. Hän kuitenkin mainitsee, että hänen aineistossaan informanttien puheessa esiintyy usein sana *rahhaa*, minkä vuoksi /h/-esiintymiä on paljon muihin konsonantteihin verrattuna. Toiseksi eniten yleisgeminaatiota esiintyy /n/:n yhteydessä ja kolmanneksi eniten /l/:n ja /t/:n yhteydessä. (Petäjäjärvi 2019: 15.) Tutkimusaineistojen vertailun myötä on mahdollista, että yleisgeminaatiot geminoituvat eniten /t/:n, /l/:n ja /n/:n yhteydessä. Toistuvasti geminoituvia sanoja tutkimuksessani ovat esimerkiksi *pittää*, *ennään* ja *tullee*, jotka esiintyvät muun muassa esimerkeissä (5), (9) ja (10).

4.3. Yleisgeminaatio eri painoasemissa

Yleisgeminaation esiintymistä pää- ja sivupainollisten tavujen jäljessä ovat aiemmin tutkineet muun muassa Pelttari ja Isto Alatorniolla asuvien puheesta. Heidän tutkimuksissaan pääpainollisen tavun jälkeinen geminoituminen on hyvin voimakasta yläkouluikäisillä: Iston aineistossa noin 96 % ja Pelttarin noin 98 % yleisgeminaatioista on pääpainollisen tavun jälkeen geminoituneita. Sivupainollisen tavun jälkeinen geminoituminen on molemmilla vähäisempää. Pelttarin tutkimuksessa sivupainollisen tavun jälkeen yleisgeminaatioita esiintyy yläkoululaisilla 73 %, kun taas Iston tutkimuksissa tällaisia tapauksia on 50 %. (Isto 2014: 31, 32; Pelttari 1996: 57.)

Tarkastelen aineistostani myös yleisgeminaation ilmenemistä pää- ja sivupainollisen tavun jäljessä. Olen merkinnyt taulukkoon 2 ne tapaukset, joissa yleisgeminaatiota esiintyy pääpainollisen tavun jälkeen ja ne tapaukset, joissa yleisgeminaatiota ei ole kyseisessä painoasemassa. Olen myös merkinnyt taulukkoon yleisgeminaatiotapaukset, jotka ovat

sivupainollisen tavun jäljessä ja sellaiset tapaukset, joissa ei ole yleisgeminaatiota tässä painoasemassa.

TAULUKKO 2. Yleisgeminaatio eri painoasemissa ja niiden prosenttiosuudet.

	EI YLEISGEMINAATIOTA PÄÄPAINOLLISEN TAVUN JÄLJESSÄ	YLEISGEMINAATIO PÄÄPAINOLLISEN TAVUN JÄLJESSÄ	YHTEENSÄ
9.-luokka- laiset	84 (38 %)	140 (63 %)	224
	EI YLEISGEMINAATIOTA SIVUPAINOLLISEN TAVUN JÄLJESSÄ	YLEISGEMINAATIO SIVUPAINOLLISEN TAVUN JÄLJESSÄ	YHTEENSÄ
9.-luokka- laiset	7 (64 %)	4 (36 %)	11

Kuten taulukko 2 kuvaa, omassa aineistossani yleisgeminaation ilmeneminen pääpainollisen tavun jäljessä on runsaampaa kuin sivupainollisen tavun jäljessä. Pääpainollisen tavun jälkeisiin esiintymiin olen sisällyttänyt myös yhdyssanojen jälkiosat. Pääpainollisen tavun jäljessä konsonantti geminoituu 63 % kaikista tapauksista, joissa se voisi geminoitua pääpainollisen tavun jälkeen. Sivupainollisen tavun jäljessä geminaatiota on 36 % kaikista sivupainollisista konteksteista. Määrällisesti pääpainollisen tavun jälkeisiä geminaatioita on paljon enemmän, 136, kuin sivupainollisen tavun jälkeisiä geminaatioita. Myös Pelttarin (1996) ja Iston (2014) aineistoissa geminaatiota ilmenee ensiksi mainitussa tavu-asemassa määrällisesti paljon enemmän kuin jälkimmäiseksi mainituissa: Pelttarilla 401 ja Istolla 106. Tutkimustulokseni ovat linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, ja ne osoittavat, että yleisgeminaatio voi olla yleisempää pääpainollisen tavun jälkeen.

4.4. Itämurteiden erikoisgeminaation idiolekteittainen vaihtelu

Itämurteiden erikoisgeminaatiota ei tapaa Tornion murteessa säännöllisesti, mikä näkyy myös aineistossani erikoisgeminaatiomuotojen vähyydessä. Erikoisgeminaatiota esiintyy aineistossani paljon vähemmän kuin yleisgeminaatiota. Olen taulukoinut alle informanttien itämurteiden erikoisgeminaation idiolekteittaisen vaihtelun. Tarkastelen piirteistä täyttä geminaatiota, geminaation väliastetta sekä geminoimattomuutta. Olen asetellut

informantit taulukkoon 3 keskustelukumppaneittain, mutta kuitenkin satunnaisessa järjestyksessä.

TAULUKKO 3. Informanttien erikoisgemmaatioesiintymät ja niiden osuudet.

INFORMANTIT	EI ERIKOISGEMINAATIOTA f (%)	VÄLIASTE f (%)	TÄYSGEMINAATTA f (%)
Eetu	41 (93 %)	0 (0 %)	2 (5 %)
Aleksi	56 (98 %)	1 (2 %)	0 (0 %)
Maria	78 (98 %)	2 (3 %)	0 (0 %)
Miia	70 (96 %)	1 (1 %)	2 (3 %)
Aino	48 (100 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Amanda	79 (100 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Anna	47 (92 %)	0 (0 %)	4 (8 %)
Julia	67 (100 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Yhteensä f	486	4	8
%	98 %	1 %	2 %

Informanteista eniten erikoisgemmaatiota esiintyy Annalla, jolla täysin geminoituneita tapauksia on 8 % kaikista konteksteista, joissa voisi olla erikoisgemmaatiota. Myös määrällisesti hänellä on eniten erikoisgemmaatioita: neljä tapausta. Kolmella informantilla – Ainolla, Amandalla ja Julialla – ei ole minkäänasteista erikoisgemmaoitumista. Ylipäätään kaikilla informanteilla on todella vähän erikoisgemmaatioita ottaen huomioon, että toteutuneita yleisgemmaatioita on 61 %, kun erikoisgemmaatiosta toteutuneita on vain 3 %. Erikoisgemmaatioesiintymien määrä ei korreloi pareittain niin kuin yleisgemmaatioiden esiintymät korreloivat. Erikoisgemmaatioita on myös niin vähän, että yksittäisten tapaus-ten perusteella ei kannata tehdä informanttien välisiä vertauksia. Petäjäjärven tutkimuksen (2019) aineistossa oululaisnuorten puheessa toteutuneita erikoisgemmaatioita on noin kaksi prosenttia. Näiden tutkimusten valossa vaikuttaa siltä, ettei erikoisgemmaatio ole vakiintunut vielä Ouluun tai Tornioon.

Esimerkkejä informanttien puheesta:

- (18) *joo ja ei mullakkaan.* (Eetu)
- (19) *-- niin siellä lillutelttiin varpaita.* (Maria)
- (20) *-- sillain sillo ostammaan jonku Marimekon.* (Miia)
- (21) *en mä varmaan täältä mihinkään lähe.* (Anna)
- (22) *eka me tehtiin teillä.* (Maria)
- (23) *mie en ymmärtäny sitä vikkaa tehtävää siitä.* (Anna)

(24) *minun mummollaan.* (Miia)

Vaikka itämurteiden erikoisgemmaatio onkin yleistynyt paikallisuus (ks. luku 2.4.), Torniossa se on vasta orastava piirre nuorten puheessa. Koska itämurteiden erikoisgemmaatiota esiintyy aineistossani vain muutamia tapauksia, ei murrepiirrettä voida kutsua vielä kielenmuutokseksi, vaan innovaatioksi eli uudennokseksi. Kielenmuutokseksi voidaan kutsua vasta innovatiivista varianttia, jonka useat puhujat ovat omaksuneet. (Kurki 2005: 25 lähteineen.)

4.5. *h*-tapaukset ja niiden assimilaatiot

h-tapauksia ei ilmene aineistossani lukuun ottamatta kahta esiintymää sekä kontekstia, jossa matkitaan henkilöitä, joiden puheessa esiintyy jälkitavujen vokaalienvälinen *h*. Informantit kutsuvat *h*-tapauksia *h:n päältä puhumiseksi*.

Esimerkit kahdesta autenttisesta *h*-tapauksesta, jotka eivät siis liity imitointiin:

(25) *mie en enää kysyny siltä mithään.* (Amanda)

(26) *onkohan sitä vieläkhään löytyny.* (Amanda)

Amandan puheessa esiintyy kaksi *h*-tapausta, minkä voi selittää se, että hänen huoltajansa ovat kotoisin Kittilästä. Huoltajien murretausta voi vaikuttaa lapsen murrepiirteiden omaksumiseen. Amanda myös mainitsee, että hänen kittiläläiset kaverinsa puhuvat *h:n päältä* ja että hän haluaisi itsekin oppia käyttämään enemmän samaa murrepiirrettä. Arvelenkin, että hän saattaa tietoisesti käyttää jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta puheessaan, koska hän pitää sitä miellyttävänä.

Kuten johdannossa mainitsen, muistuttaa *h*-tapausten assimilaatio itämurteiden erikoisgemmaatiota. Tutkin aineistoni erikoisgemmaatiotapauksista, mitkä niistä edustavat mahdollisesti *h*-tapausten assimilaatiota. Kuvailen *h*-tapausten assimilaatiota mahdolliseksi, sillä en voi olla varma, onko piirre omaksuttu itämurteiden erikoisgemmaationa vai jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* assimilaationa. Informanttien 12:sta itämurteiden erikoisgemmaation kaltaisesta muodosta mahdollisia *h*-tapausten assimilaatioita on kahdeksan.

Esimerkkejä informanttien puheesta, jossa esiintyy mahdollinen *h*:n assimilaatio:

- (27) *joo ja ei mullakkaan.* (Eetu)
 (28) *siis mie en vieläkkään.* (Anna)
 (29) – – *niin siellä lillutelttiin varpaita.* (Maria)
 (30) – – *ja tulla uuestaan aamulla eskariin.* (Miia)
 (31) – – *sillain sillo ostamaan jonku Marimekon.* (Miia)
 (32) *minun mummollaan.* (Miia)

Kun tarkastelen esimerkkejä (27) ja (28), näen, että jälkitavujen vokaalienvälinen *h* on mahdollisesti assimiloitunut geminaatta-*k*:ksi: *mullakhaan* > *mullakkaan* ja *vieläkhään* > *vieläkkään*. Havaitsen samanlaisen ilmiön myös esimerkeissä (29), (30), (31) ja (32) *t*:n sekä muiden konsonanttien yhteydessä: *lillutelthiin* > *lillutelttiin*, *uuesthaan* > *uuestaan*, *ostahmaan* > *ostamaan* ja *mummohlaan* > *mummollaan*. Koska mahdollista jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n assimilaatiota on kaksi kolmasosaa kaikista oletetuista erikoisgeminaatiotapauksista, on todennäköistä, että *h*-tapausten assimilaation edustus aineistossani on suurempi kuin sosiaalisesti leviävän itämurteiden erikoisgeminaation. Kuten aiemmin tässä luvussa mainitsen, aineistossani esiintyy vain kaksi *h*-tapausta (ks. esimerkit 25 ja 26). Luulenkin, että Torniossa jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n näyttää korvanneen kadon lisäksi *h*-tapausten assimiloituneet muodot.

4.6. Geminaatiotapausten ketjuuntuminen

Niin kuin luvussa 3 tuon esiin, tarkastelen geminaatiotapausten ketjuuntumista Kurjen (2005) mallia hyödyntäen. Ryhmittelen aineistoni ketjuuntumistapaukset kahtia: ensimmäiseen ryhmään sisällytän samassa lausumassa esiintyvät geminaatiot, joiden välissä on korkeintaan yksi geminoitumaton muoto, ja toiseen joukkoon saman lausuman geminaatiot, joiden välissä on enemmän kuin yksi geminoitumaton muoto. Sisällytän ketjuuntumistapauksiin sekä yleisgeminaatiot että itämurteiden erikoisgeminaatiot, jotka voivat myös ketjuuntua keskenään samassa lausumassa.

Esimerkkitapauksia ketjuuntuneiden geminaatioiden ensimmäisestä ryhmästä:

- (28) *emmie keksi ennääm mittään.* (Eetu)
 (29) *vapaa(ajalla) mä ylleensä [tauko] pellaan jääpallo(a) ja – –* (Aleksi)

(30) *sinne ei **ennään** tuu **kettään**.* (Amanda)

(31) *mie en ymmärtäny sitä **vikkaa tehtävää** siitä.* (Anna)

Esimerkkitapauksia ketjuuntuneiden geminaatioiden toisesta ryhmästä:

(32) *koska kaikki ei **ossaa** ees lukea ko ne **tullee** ykkösluokalle.* (Amanda)

(33) *minusta tuntuu ettei **kukkaan** muu leikkiny **ennään**.* (Julia)

Aineistossani on kahdeksan ensimmäisen ketjuuntumisryhmän tapausta, eli lausumaa, joissa esiintyy vähintään kaksi geminoitunutta muotoa korkeintaan yhden sanan päässä toisistaan. Toisen ketjuuntumisryhmän mukaisia esiintymiä on neljä. Tähän ryhmään kuuluvat lausumat, joissa on geminaatioita vähintään yhden sanan päässä toisistaan. Yleensä ketjuuntuneet geminaatiot ovat yleisgeminaatioita, mutta esimerkissä (31) yleisgeminaatio ja erikoisgeminaatio ovat samassa ketjussa. Kaiken kaikkiaan ketjuuntumistapauksia on siis 12, joihin kuuluu yhteensä 24 yleisgeminaatiota ja yksi erikoisgeminaatio. 143 yleisgeminaatiosta 17 % on mukana ketjuuntumisessa, erikoisgeminaatioista puolestaan 8 % 12:sta itämurteiden erikoisgeminaatiosta.

Aineistoni geminaatiotapausten ketjuuntuminen ei vaikuta merkittävästi geminaatiotapausten määrään. Geminaatiotapauksilla ei siis näytä olevan tendenssiä ketjuuntua. Arvelen, että geminaatiotapausten yleisyyteen voivat vaikuttaa muut tekijät, kuten aineistonkeruun puheenaihe, nauhoitustilanne ja tietyt lekseemit, joilla on taipumus geminoitua. Puheenaiheen henkilökohtaisuus voi rentouttaa informantin ja saada hänet puhumaan murteella (ks. luku 1.3.). Informantin suhtautuessa nauhoitustilanteeseen rennosti hän saattaa puhua epämuodollisemmin kuin jännittyneenä (ks. luku 1.1.). Aineistossani on muutamia lekseemejä, jotka geminoituvat herkemmin kuin muut lekseemit. Tällaisia lekseemejä ovat esimerkiksi *pitää* 'täytyä', *tulla* ja *enää*. Uskonkin, että näiden lekseemien esiintymismäärän runsauden vuoksi /t/, /l/ ja /n/ geminoituvat eniten aineistoni konsonanteista.

5. PÄÄTÄNTÖ

Tutkimukseni tavoitteena on ollut selvittää, onko yleisgeminatio säilynyt torniolaisten 9.-luokkalaisten nuorten puheessa ja onko erikoisgeminatio vakiinnuttanut paikkansa kyseisten nuorten puhekielessä. Olen tutkinut geminatioesiintymiin vaikuttavia tekijöitä, kuten informanttien murre- ja asuinhistoriaa sekä informanttien mukautumista keskustelukumppaninsa puheeseen. Olen tarkastellut yleisgeminatian esiintymistä konsonanteittain sekä erilaisissa painoasemissa. Olen myös pohtinut *h*-tapausten assimilaatioiden osuutta erikoisgeminatioista sekä sivunnut *h*-tapausten esiintymisen syitä. Myös geminatioiden ketjuuntuminen on ollut tarkastelussani.

Ensimmäinen hypoteesini tutkimuksessani oli, että yleisgeminatiota esiintyy paljon 9.-luokkalaisten torniolaisten puheessa, koska se on alueella vanha murrepiirre. Hypoteesini osuu oikeaan, sillä informanttien puheessa yleisgeminatiota esiintyy 61 % niissä konteksteissa, joissa sitä voi esiintyä. Tämä osuus on kuitenkin noin kaksi kolmasosaa Peltarin (1996) ja Iston (2014) tuloksista Alatorniolta. Arvelen, että yleisgeminatiomäärän laskuun on vaikuttanut nauhoitustilanteen vierastaminen sekä informanttien asuinalueen poikkeaminen aiempien tutkimuksien asuinympäristöstä. Informanttini ovat kotoisin Tornion kaupungin useilta alueilta, mutta aiempien tutkimusten informantit asuivat Tornion taajama-alueella, Alatorniolla.

Toisen hypoteesini mukaan itämurteiden erikoisgeminatiota voi esiintyä torniolaisten nuorten puheessa. Hypoteesini pitää paikkansa, sillä erikoisgeminatiota esiintyy 3 % niissä konteksteissa, joissa sitä voi esiintyä. Kuten analyysiluvussa mainitsen, on itämurteiden erikoisgeminatio uudennos eikä vielä kielenmuutos; 9.-luokkalaiset torniolaiset eivät ole vielä omaksuneet sitä puheeseensa.

Toinen tutkimuskysymyksistäni oli, missä konsonanteissa yleis- ja erikoisgeminatiota esiintyy. Aineistossani yleisgeminatiota ilmenee eniten /t/-, /l/- ja /n/-konsonanteissa. Tämä ei ole mitenkään tavatonta, sillä Nahkolan (1987) ja Petäjäjärven (2018) tutkimusaineistoissa nämä konsonantit kuuluvat neljään konsonanttiin, joiden yhteydessä yleisgeminatiota tapahtuu eniten. Tutkimukseni siis osoittaa, että geminoituminen /t/:n /l/:n ja /n/:n yhteydessä voi olla herkempää. Lisäksi yleisgeminatiota esiintyy pääpainollisen ja sivupainollisen tavun jäljessä. Tutkimukseni mukaan geminoituminen on yleisempää

pääpainollisen tavun jälkeen: 63 % niistä konteksteista, joissa yleisgemmaatiota voisi olla pääpainollisen tavun jälkeen, geminoituu. Myös sekä Pelttarin (1996) että Iston (2014) aineistoissa geminoituminen on alttiimpaa pääpainollisen tavun jälkeen: molemmilla toteutuneita yleisgemmaatioita on yli 90 %. Sivupainollisen tavun jälkeen omasta aineistostani geminoituu vain 36 % kaikista konteksteista. Pelttarin (1996) ja Iston (2014) tulokset ovat samansuuntaiset. Kun vertaan tutkimustani aiempaan tutkimukseen, esitän, että yleisgemmaatiota esiintyy Tornion murteessa edelleen eniten pääpainollisen tavun jälkeen. En tutkinut erikoisgemmaatiota konsonanteittain, enkä vertaillut, missä painoasemissa piirrettä tavataan herkemmin, koska sitä ilmenee aineistossani niin vähän, ettei sen kontekstuaalinen tutkiminen olisi ollut järkevää.

Kolmas tutkimuskysymykseni oli, ovatko torniolaisten erikoisgemmaatiotapaukset assimilaation vai ekspansion seurausta. Olen tutkinut alaluvussa 4.5. jälkitavujen vokaalien välisen *h*:n assimilaation edustumista aineistossani. Tutkimukseni osoittaa, että 12 erikoisgemmaation kaltaisesta esiintymästä 8 on todennäköisesti assimilaation tulosta. Luultavasti siis kaksi kolmasosaa informanttien erikoisgemmaatiotapauksista on syntynyt *h*-tapauksen assimilaation seurauksena. En kuitenkaan voi muodostaa tuloksesta mutkatonta johtopäätöstä, sillä on hyvin luultavaa, että informantit ovat alkaneet omaksua myös erikoisgemmaatiota uutena, yleistyvänä puhekielisyytenä. Vastauksena tutkimuskysymykseeni esitän, että erikoisgemmaatiotapaukset lienevät sekä assimilaation että ekspansion seurausta.

Olen tarkastellut tutkimuksessani yleisgemmaatiota ja itämurteiden erikoisgemmaatiota myös ketjuuntumisen näkökulmasta. Olen tutkinut, onko gemmaatiotapauksilla taipumus ketjuuntua eli esiintyä peräkkäin samassa lausumassa. Yleisgemmaatiosta ketjuuntuu 17 % ja erikoisgemmaatiosta vain 8 % kaikista gemmaatiotapauksista. Arvelen, etteivät prosenttiosuudet ole niin suuria, että niillä voitaisiin perustella geminoitumisen esiintymisherkkyyttä samassa lausumassa. Sitä vastoin uskon, että geminoitumista tapahtuu huolimatta siitä, ovatko geminoituneet sanat samassa lausumassa vai eivät. Arvelen, että gemmaatiotapausten esiintymiseen vaikuttaa enemmän aineistonkeruun puheenaihe, nauhurin läsnäolo ja tiettyjen lekseemien taipumus geminoitua.

Koin tutkimukseni aikana, että olisin voinut kysyä syvällisemmin informanttien taustoista taustatietolomakkeessani. Mahdollisessa jatkotutkimuksessa aionkin esittää kysymyksiä

informanttien tulevaisuuden suunnitelmista sekä suhteesta kotikuntaansa kohtaan. Näin voin vertailla heidän asenteitaan asuinpaikkaansa ja siellä puhuttavaa murretta kohtaan. Lisäksi aion ottaa selvää informanttien mahdollisesta kaksikielisyydestä, mikäli jatkan tutkimusta rajakaupunkialueella. Olisi mielenkiintoista tutkia kaksikielisyyden vaikutusta murrepiirteiden käyttöön. Mielestäni parhaimmat eväät tulevaa pro gradu -työtäni varten saan kandidaatintutkielman teosta, koska olen oppinut suunnittelemaan aineistonkeruun huolellisesti. Jatkaisin mielelläni murteenseurauhanketta, jota Pelttari (1996) ja Isto (2014) ovat tehneet Alatornion alueella, mutta taajama-alueen lisäksi haastattelisin informantteja myös Tornion kaupunkialueelta. Mielestäni olisi tärkeää tutkia, onko taajamissa ja kaupungeissa asuvien nuorten murteellisuudella lopulta eroa. Sisällyttäisin tulevaan tutkimukseeni enemmän puheenmukauttamisteoriaa ja murreasenteita tutkivia kysymyksiä kuin Isto ja Pelttari. Haluaisin myös tutkia median ja sosiaalisen median vaikutusta puhekieleen.

LÄHTEET

Aineisto

9.-luokkalaisten torniolaisten parikeskustelut. ONA MURRE 2731 - ONA MURRE 2733. Oulun nauhoitearkisto. Yksi nauhoite torniolaisten 9.-luokkalaisten parikeskustelusta on tekijän hallussa.

Kirjallisuus

CHAMBERS, JACK 1995: *Sociolinguistic theory*. Oxford & Cambridge: Blackwell.

CHAMBERS, JACK – TRUDGILL, PETER 1980: *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.

HAMARI, MIKA 1997: Itämurteiden erikoisgeminaatio ja Oulun seudun murteen tekkiin, näkkiin -tyyppiset imperfektimuodot. – Seija Makkonen & Harri Mantila (toim.): *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 171–186. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja nro 8. Oulu: Oulun yliopisto.

ISTO, SANNA 2014: *Murteen muuttuminen entisen Alatornion alueella. Murteenseuruaan kolmas kierros*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-201410161935> (7.11.2019).

JESKANEN, HENNA 2014: *Maantieteellinen maailmankuva 9.-luokkalaisilla*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201502031329> (20.12.2019).

KETTUNEN, LAURI 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KUNNAS, NIINA 2007: *Miten muuttuu runokyllien kieli. Reaaliaikatutkimus jälkitavujen A-loppuisten vokaalijonojen variaatiosta vienalaismurteissa*. Acta Universitatis Ouluensis. Series B, Humaniora 78. Oulu: Oulun yliopisto.

KURKI, TOMMI 2005: *Yksilön ja ryhmän kielen reaaliaikainen muuttuminen. Kielenmuutosten seuraamisesta ja niiden tarkastelussa käytettävistä menetelmistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

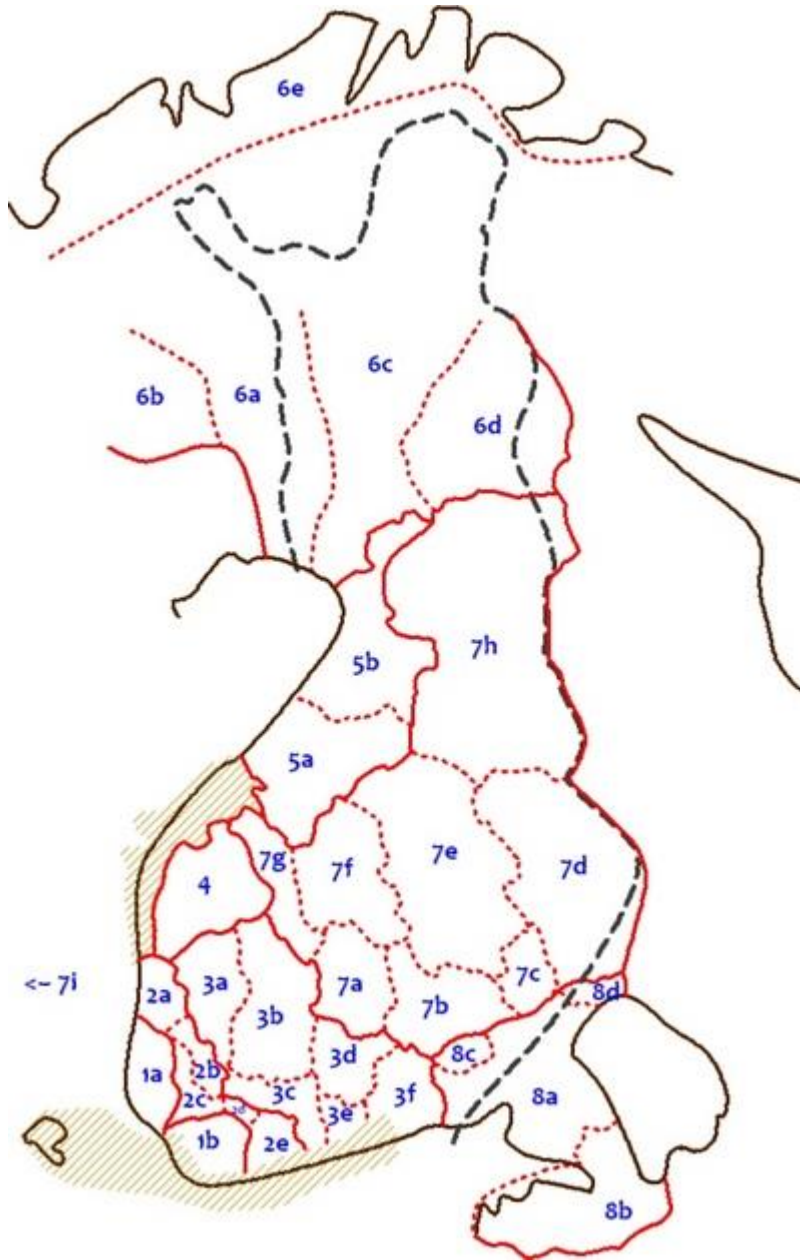
LABOV, WILLIAM 1966: *The social stratification of English in New York City*. Washington: Center for Applied Linguistics.

- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 105 (1) s. 74–101. <https://journal.fi/virittaja/article/view/40068> (20.12.2019).
- LÖPPÖNEN, SIRKKU 2015: *Oulunsalolaisnuorten puhekieli*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-201505211566> (10.10.2019).
- MANTILA, HARRI 1997: Johdanto. – Seija Makkonen & Harri Mantila (toim.): *Pohjois-suomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 1–23. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja nro 8. Oulu: Oulun yliopisto.
- MANTILA, HARRI–PÄÄKKÖNEN MATTI 2010: *Oulun seudun murteen vokaalisto. Historia, muutos ja variaatio*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NAHKOLA, KARI 1987: *Yleisgemmaatio. Ääntenmuutoksen synty ja vaiheet kielisysteemissä erityisesti Tampereen seudun hämäläismurteiden kannalta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NORDBERG, BENGT 1994: *The sociolinguistics of urbanization: the case of the Nordic countries*. Berlin & New York: Walter de Gruyter.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1986: *Kolmannen sukupolven kieli. Helsinkiin muuttaneiden suurten ikäluokkien eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kielellinen sopeutuminen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Kari Sajaavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.): *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 13–37. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielentutkimuksen lähtökohtia murteenseuruhankkeen pohjalta*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. http://scripta.kotus.fi/www/verkkajulkaisut/julk13/miten_kuvata_muutosta_verkkajulkaisu_13.pdf (5.10.2019).
- PALANDER, MARJATTA 1987: *Suomen itämurteiden erikoisgemmaatio*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PAUNONEN, HEIKKI 1995: Metateesi vai sisäheitto: *h:n* liikkeistä peräpohjalaismurteissa. – *Virittäjä* 99 (1) s. 101–105. <https://journal.fi/virittaja/article/view/38770> (28.11.2019).
- PELTTARI, JAANA 1996: *Alatornion murteen säilymisestä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.

- PETÄJÄJÄRVI, SALLA 2019: *Geminaatioilmiöt oululaisten nuorten puhekielessä*. Kandi-
daatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-201902021127> (1.12.2019).
- RIKKINEN, HANNELE 1998: *Maantiede peruskoulun ala-asteella*. Helsinki: Helsingin yli-
opisto.
- THELANDER, MATS 1980: *Grepp och begrepp i språksociologin. Ord och stil. Språk-
vårdssamfundets skrifter 6*. Lund: Studentlitteratur.
- TRUDGILL, PETER 1974: *The social differentiation of English in Norwich*. Cambridge:
Cambridge University Press.
- TRUDGILL, PETER 1983: *On dialect. Social and geographical perspectives*. Oxford:
Blackwell.
- TS = *Turun Sanomat*. 2014: Savoia voi kuulla stadilaisenkin suusta - tee murretesti. Ar-
tikkelele Turun Sanomien *Kulttuuri*-osiossa. Julkaistu 27.12.2014.
[https://www.ts.fi/kulttuuri/716459/Savoia+voi+kuulla+stadilaisen-
kin+suusta++tee+murretesti](https://www.ts.fi/kulttuuri/716459/Savoia+voi+kuulla+stadilaisen-
kin+suusta++tee+murretesti) (20.12.2019).
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2002: Jälkitavujen h:n variaation kehityksestä Tornionlaak-
sossa. *Virittäjä* 106 s. 508–535. [https://journal.fi/virittaja/article/down-
load/40214/9641/](https://journal.fi/virittaja/article/down-
load/40214/9641/) (12.11.2019).
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten sub-
jektiiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden
Seura.
- VÄISÄNEN, LIISA 2017: *Itämurteiden erikoisgeminaatio kiuruvetisten nuorten puhekie-
lessä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-201703091331> (1.12.2019).
- WARDHAUGH, RONALD 1992: *An introduction to sociolinguistics*. Oxford: Blackwell.

LIITTEET

LIITE 1. Suomen murteet. Kotimaisten kielten keskus. Kartta: © Kotus. https://www.kotus.fi/kielitieto/murteet/suomen_murteet (5.10.2019).

1. Lounaismurteet

1a Lounaismurteiden pohjoisryhmä

1b Lounaismurteiden itäryhmä

2. Lounaiset välimurteet

- 2a Porin seudun murteet
- 2b Ala-Satakunnan murteet
- 2c Turun ylämaan murteet
- 2d Someron murre
- 2e Länsi-Uudenmaan murteet

3. Hämmäläismurteet

- 3a Ylä-Satakunnan murteet
- 3b Perihämäläiset murteet
- 3c Etelähämäläiset murteet
- 3d Kaakkoishämäläisten murteiden Hollolan ryhmä
- 3e Kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmä
- 3f Kaakkoishämäläisten murteiden Kymenlaakson eli Iitin ryhmä

4. Etelä-Pohjanmaan murteet

5. Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan murteet

- 5a Keski-Pohjanmaan murteet
- 5b Pohjois-Pohjanmaan murteet

6. Peräpohjan murteet

- 6a Tornion murteet
- 6b Jällivaaran murteet
- 6c Kemin murteet
- 6d Kemijärven murteet
- 6e Ruijan murteet

7. Savolaismurteet

- 7a Päijät-Hämeen murteet
- 7b Etelä-Savon murteet
- 7c Savonlinnan seudun välimurteet
- 7d Pohjois-Karjalan murteet
- 7e Pohjois-Savon murteet
- 7f Keski-Suomen murteet

7g Keuruun–Evijärven seudun välimurteet

7h Kainuun murteet

7i Vermlannin murre (ns. metsäsuomalaisten murre)

8. Kaakkoismurteet

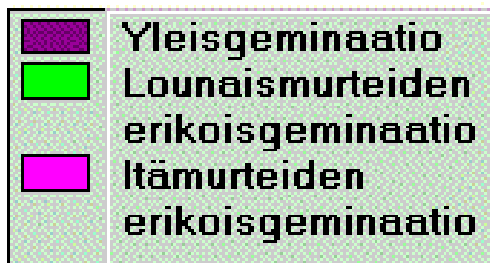
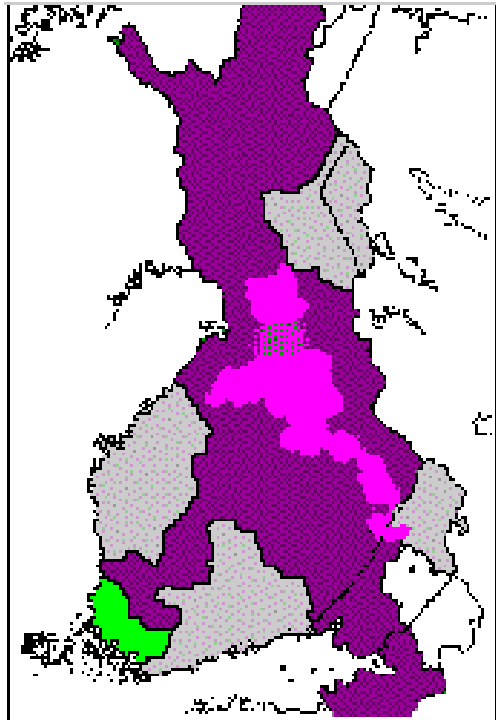
8a Varsinaiset kaakkoismurteet

8b Inkerin suomalaismurteet

8c Lemin seudun välimurteet

8d Sortavalan seudun välimurteet

LIITE 2. Yleisgemmaation, lounaismurteiden erikoisgemmaation ja itämurteiden erikoisgemmaation levikki Lauri Kettusen mukaan (1940, kartta 2). Kartta: © Internetix, Erkki Savolainen 1998. <http://sokl.uef.fi/aineistot/aidinkieli/murteet/> (20.12.2019).

LIITE 3. Itämurteiden erikoisgemmaatio Marjatta Palanderin mukaan (1987: 51). Kartta:
© Internetix, Erkki Savolainen 1998. <http://sokl.uef.fi/aineistot/aidinkieli/murteet/>
(20.12.2019).

